

Motion till riksdagen 2005/06:Ju47

av **Leif Björnlod m.fl. (mp)**
med anledning av prop. 2005/06:177

Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen beslutar att avslå regeringens proposition 2005/06:177 om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av reella rättssäkerhetsgarantier vid införandet av inskränkningar i rätten till skyddet för privatlivet och andra mänskliga fri- och rättigheter.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av tydligare definitioner av författningshotande verksamhet och terroristbrott för att förhindra godtyckliga bedömningar.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att försäkra medborgarna reella rättssäkerhetsgarantier.

Sammanfattning

Efter attacken mot World Trade Center i USA den elfte september 2001 har de s.k. antiterrorlagarna klubbats i frenetisk fart. I den här propositionen vill regeringen för första gången ge den öppna polisen laglig befogenhet att använda hemliga tvångsmedel utan misstanke om brott och dessutom utöka Säkerhetspolisens möjligheter att använda de hemliga tvångsmedlen. Regeringens argumentation går ut på att Sverige måste försvaras mot ”de senaste årens terrorism”, spionage, författningshotande verksamhet – dvs. sådant som sägs äventyra ”stora samhällsvärden” och utgör ett hot mot enskilda människors liv och hälsa. Miljöpartiet de gröna delar regeringens vilja att slå vakt vid skyddet av våra grundläggande fri- och rättigheter, men tar kraftigt avstånd från regeringens tillvägagångssätt. Vi är kritiska till regeringens oprecisa definition av vad som är ”terrorism”. Vi anser att regeringens lagförslag till preventiva tvångsmedel är ett oproportionerligt intrång i rätten till privatliv. Regeringen har inte heller beaktat rätten till effektiva tvångsmedel med

Fel! Okänt namn på

mer än teoretiska skrivningar och hänvisningar till rådande rättssäkerhetsgarantier som har visat sig misslyckats. Således har regeringen presenterat ett förslag till riksdagen som inte är förenligt med grundläggande krav om skydd för integritet och den enskildes privatliv – ett förslag som dessutom tillämpat tillsammans med övriga integritetskränkande förslag från regeringen kan komma att ge polis och säkerhetspolis en sådan insyn i enskildas privatliv som vi aldrig förr varit med om. George Orwells 1984 kommer allt närmare .

Behovet av preventiva tvångsmedel

Regeringen påstår att det finns påtagliga behov för den öppna polisen, Säkerhetspolisen och Försvarsmakten att använda preventiva tvångsmedel. Enligt regeringen finns idag ett behov av att kunna inleda underrättelsearbete mot allvarlig brottslighet långt tidigare. På detta sätt vill regeringen motivera att kravet på *skäligen misstanke* slopas till förmån för att brottet ska *kunna antas* begås. Miljöpartiet saknar här konkretiseringen av vilka typer av verksamheter som kan komma antas vara författningsshotande eller terroristbrott. En otydlighet i lagstiftningen kan här leda till en godtycklig tillämpning där verksamheter som varken är organiserad brottslighet eller författningsshotande kan komma att utsättas för de nya preventiva tvångsmedlen. Exempel på detta finns redan från Danmark där Greenpeace i augusti 2005 fälldes för terroristbrott då de vecklat ut en banderoll på Jordbruksdepartementets byggnad där det stod "Nej till GMO-svin". Om det ska räcka med att en ideell organisation, som kämpar för en hållbar miljö, vecklar ut en banderoll på Jordbruksdepartementets byggnad för att fällas för terroristbrott, är definitionen av terroristbrott fullt så öppen för godtyckliga bedömningar att organisationer som inte på något sätt har författningsshotande avsikter motarbetas. Miljöpartiet ser den anstånde utvecklingen som ett överhängande hot mot medborgarnas möjligheter att hävda sina medborgerliga fri- och rättigheter samt utöva politiska påtryckningar mot rådande makthavare att tänka till, och i slutändan ett gravt hot mot rättssäkerheten då ingen vet vad för typ av verksamhet som enligt lagförslaget *kan antas* klassas som terrorism.

Rätten till privatliv

Skyddet för den personliga integriteten är grundlagsfäst i 1 kap. 2 § tredje stycket andra meningen i regeringsformen. Rätten till privatliv fastslås även i Europakonventionen, artikel 8. Staten har rätt att inskränka den personliga integriteten om det är försvarbart enligt vad som föreskrivs 2 kap. 12 § regeringsformen, och om de aktuella tvångsmedlen enligt Europadomstolens praxis kan ses som godtagbara i ett demokratiskt samhälle samt överensstämmer med proportionalitetsprincipen och effektivitetsprincipen.

Utgör de preventiva tvångsmedlen ett proportionerligt intrång i privatlivet?

En generell princip som genomsyrar Europadomstolens rättspraxis är proportionalitetsprincipen. Åtgärder som till sin typ är konventionsenliga kan godtas endast om de står i rimlig proportion till det intresse de är menade att tillgodose. Endast då det finns ett nödvändigt förhållande mellan dessa två faktorer är ingreppet proportionerligt, och endast då kan ingreppet anses nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Domstolen uttalar ofta att nödvändigheten ska vara ”convincingly established”¹. Inskränkningen av rätten till privatliv ska även vara förutsebar i rimlig utsträckning.

Regeringen nöjer sig i propositionen med att konstatera Europakonventionens rättspraxis och går inte närmare in på huruvida förslaget överensstämmer med denna. Vi ser detta inte bara som en mycket bristfällig analys av förslagets konsekvenser, utan också som en obefintlig sådan. Här kräver vi att regeringen återkommer närmare med en analys huruvida inskränkningen i privatlivet är att ses som ett proportionerligt sådant.

Reella rättssäkerhetsgarantier saknas

Frågan om skadestånd

Enligt Europadomstolen ska det finnas tillgängligt en reell möjlighet till skadestånd om det finns uppenbara risker att enskilda i vissa fall riskerar att bli föremål för inskränkningar av rätten till privatliv. Miljöpartiet ser här en klar risk att oskyldiga drabbas av denna typ av preventiva hemliga tvångsmedel, och således är det uppenbart att Sverige måste tillgodose den enskilde med effektiva rättsmedel för att lagen inte ska anses strida mot artikel 13 i Europakonventionen.

Regeringen har klarlagt att lagförslaget innebär en kränkning av privatlivet och därmed krävs enligt konventionsrättslig praxis att det inhemska systemet tillgodoser den enskilde med skadestånd.² Rätten till effektiva rättsmedel, och i det här fallet specifikt skadestånd, ska enligt Europadomstolens hävdvunna effektivitetsprincip vara mer än en papperstiger. Europakonventionen är inte menad att garantera rättigheter som är enbart teoretiska eller illusoriska, utan rättigheter som är praktiska och effektiva. Detta framgår tydligt av Europadomstolens domar. I sin essens innebär detta att Europadomstolen tenderar att se förbi fasader och formaliteter och fokusera på individens reella möjligheter att införliva sina rättigheter enligt konventionen i det inhemska systemet.

¹ Se t.ex. Thoma mot Luxemburg, 29 mars 2001, appl. nr 38432/97, para. 43 och 48.

² Se t.ex. Klass m.fl. mot Tyskland, 6 september 1978, appl nr 5029/71.

Fel! Okänt namn på

Regeringen har valt att inte föreslå den mest självklara rättssäkerhetsgarantin, nämligen rätten till skadestånd från staten i fall av otillbörligt användande av de föreslagna hemliga tvångsmedlen. Miljöpartiet ser detta som direkt stridande mot gällande konventionsrätt.

Andra brister på rättssäkerhetsgarantier

Regeringen hänvisar i övrigt till rättssäkerhetsgarantier, såsom att tvångsmedelsanvändningen ska domstolsprövas, offentliga ombud ska bevaka den enskildes rätt, det eventuella införandet av en tvångsmedelsnämnd samt att tillstånd enbart ska ges ut en månad åt gången.

Vad gäller offentliga ombud visar regeringens skrivelser till riksdagen om utövande av hemliga tvångsmedel att införandet av offentliga ombud till dags dato inte ökat antalet avslag på ansökan om hemlig kameraövervakning. Vad gäller hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning har endast en begäran om tillstånd avslagits av domstol år 2004. Denna bifölls senare av högre instans. Under 2005 har många av de offentliga ombuden starkt kritiserat sina ytterst begränsade möjligheter att hjälpa medborgarna tillvarata sina medborgerliga fri- och rättigheter. Det har framkommit att såväl domstolens som de offentliga ombudens reella möjligheter att pröva en ansökan om exempelvis hemlig teleavlyssning är ytterst minimala. Det skulle till och med kunna ifrågasättas om inte den rättsliga prövningen och de offentliga ombudens inblandning i proceduren är av rent formellt slag.

Regeringen hänvisar även till inrättandet av en särskild nämnd, Tvångsmedelsnämnden, med uppgift att granska myndigheternas användning av hemliga tvångsmedel. Vad utredningen inte har tagit ställning till är inrättandet av ett kontrollorgan för myndigheternas användning av tvångsmedel, som är underställt riksdagen, liksom Justitieombudsmannen är. Utredningen vill att nämnden ska ligga under regeringen. Vi menar att det är lämpligare att ett kontrollorgan underställs riksdagen. Dessutom anser vi att kontrollorganets kompetens borde ha utretts ytterligare och att organet borde ha såväl möjlighet att granska enskilda ärenden som att göra system- och verksamhetstillsyn. Detta skulle vara ett sätt att stärka enskildas integritet, ge dem en möjlighet att åtminstone i efterhand få reda på vad som hänt, liksom att få en redovisning av om de hemliga tvångsmedlen haft önskad effekt. En hänvisning till en nämnd, vars närmare uppbyggnad, befogenheter och placering i statsapparaten ännu inte är slutligt avgjord, förstärker inte regeringens förslag. Det försämrar förslaget och förstärker vår övertygelse om förslagets undermålighet.

Idag har bara en person som utsatts för exempelvis hemlig telefonavlyssning och senare åtalas i domstol möjlighet att ta del av den bevisning som tagits fram genom det hemliga tvångsmedlet, och ges därmed en chans att bemöta den informationen som tagits fram. De personer där avlyssning eller liknande inte lett till rättsliga åtgärder förblir dock ovetande om att de utsatts för en integritetskränkande åtgärd. Detta är naturligtvis en orimlig situation som måste åtgärdas.

Fel! Okänt namn på

Miljöpartiet vill därför införa en upplysningsskyldighet kopplat till ett skadeståndsansvar för de personer som otillbörligt blivit utsatta för ett hemligt tvångsmedel.

Det är inte minst högst anmärkningsvärt att regeringen inte vill invänta Integritetsskyddskommitténs betänkande som väntas mars 2007. Detta skickar ett tydligt budskap till svenska folket att regeringens avvägningar för att säkerställa medborgarnas rättssäkerhet är tomma ord. Integritetsskyddskommitténs slutsatser kommer alltså inte att bli föremål för avvägningar i regeringens iver att införa ”antiterrorlagar”. Vi ser det således som ofrånkomligt att regeringen inväntar Integritetskommitténs betänkande för att därefter föreslå lämpliga åtgärder för att tillförsäkra medborgarna reella rättssäkerhetsgarantier.

Stockholm den 7 april 2006

Leif Björnlod (mp)

Gustav Fridolin (mp)

Mikael Johansson (mp)

Ulf Holm (mp)